

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ДЕМЕНКО ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНОВИЧ

УДК 336.145

**СИСТЕМНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІДНОСИН ЩОДО СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Юридичні науки

**Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Харків – 2025

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису

Опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Дрозд Олексій Юрійович**,
Бюро економічної безпеки України, керівник Департаменту
організаційного забезпечення діяльності, Заслужений діяч науки і
техніки України,

– доктор юридичних наук, професор **Соболь Євген Юрійович**,
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира
Винниченка, ректор, Заслужений діяч науки і техніки України;

– доктор юридичних наук, старший дослідник **Дніпров Олексій
Сергійович**, Київський національний університет будівництва і
архітектури, ректор.

Захист відбудеться «10» квітня 2025 року о «10:00» годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: вул.
Григорія Сковороди, 77, м. Харків, 61024.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті
<https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/zahvst-dvsertacij-u-speczializovanij-ychenij-radi-d-64-086-03/demenko/>
та у науковій бібліотеці
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за
адресою: вул. Григорія Сковороди, 84-а, м. Харків, 61024.

Учений секретар ради
спеціалізованої вченої

Іван ЯКОВІЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Збалансоване та ефективне регулювання відносин оподаткування має спиратись на системні підходи. У такому разі йдеться як про побудову системної конструкції норм в умовах цілісної конструкції правової системи України, так і про збалансоване податкове законодавство. Саме ці умови є одними із найбільш вагомих для функціонування та забезпечення фінансової спроможності держави. Акумуляція публічних доходів за рахунок сплати податків та зборів якраз і виступає джерелом, яке забезпечує українську державність. В основі правового гарантування цього лежать особливості предмета та методу податкового регулювання, на підставі чого і формується системність цієї підгалузі.

Системність податкового регулювання ґрунтується на критеріях побудови чітких зв'язків у системі правових норм, комплексному впливі їх з нормами інших галузей права на відносини, які або безпосередньо це виражають, або тісно пов'язані з ними. Формалізація цих процесів реалізується через побудову системи податкових законодавчих актів, деталізацією впливу податкових законодавчих норм з нормами інших галузей на відносини, що пов'язані з надходженням коштів від сплати податків та зборів до бюджетів. Стала система податкового законодавства має спиратися на виважену систему глосарію понять та термінів податкового законодавства. Це принципово важливо, бо таким чином формуються єдині, зрозумілі заздалегідь правила поведінки всіх учасників податкових відносин.

Системний підхід у з'ясуванні природи законодавчого регулювання відносин щодо справляння податків та зборів передбачає виокремлення декількох блоків досліджуваних питань. По-перше, це формування та вивчення характеру та підстав узгодження законодавчих приписів у межах публічно-правового регулювання. Йдеться про формування єдиного знаменника, в основі якого знаходяться засоби регулювання та особливості предмета впливу. Таким чином, забезпечуються спільні конструкції впливу на межі податкового права з конституційним, адміністративним, митним, кримінальним і т. д. По-друге, деталізація поширеного спектру суспільних відносин, що пов'язані з формуванням та виконанням податкового обов'язку, передбачають і дослідження глобальних зв'язків з приватноправовими галузями (цивільним, господарським, трудовим і т. д.). По-третє, завершений системний погляд на сукупність проблем, які винесені до дослідження, не можуть оминати і аналіз співвідношення матеріального та процедурного режиму регулювання. Це в свою чергу породжує й доцільність аналізу

судової практики при розв'язанні податкових конфліктів та вирішенні податкових спорів.

Наукова розвідка проблем, визначених у цій роботі, спирається на теоретичні наукові напрацювання відомих вчених, що займалися питаннями фінансового та податкового права, економічної теорії, конфліктології тощо, передусім таких, як Ю. П. Битяк, Л. К. Воронова, Н. В. Губерська, Д. П. Дорошенко, П. М. Дуравкін, М. В. Жернаков, Л. М. Касьяненко, Т. О. Коломоєць, М. П. Кучерявенко, О. А. Музика-Стефанчук, Н. Ю. Пришва та ін.

У дисертації розглядаються праці фахівців з філософії, загальної теорії держави та права, логіки, конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, трудового, кримінального, міжнародного права та інших галузевих правових наук. Шляхом глибокого аналізу теоретичних положень та емпіричного досвіду застосування різноманітних механізмів вирішення податкових спорів та конструкцій запобіжно-профілактичного характеру, напрацювань судової практики судів різних рівнів та спеціалізації викладено та обґрунтовано низку висновків та пропозицій, що виносяться на захист, а також запропоновано напрями подальшого розвитку науки податкового права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до цільової комплексної програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Проблеми правового забезпечення справляння податків та зборів в Україні» (номер державної реєстрації 0111u000965). Тему дисертації було затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 3 від 31 жовтня 2024 р.). Виконане дослідження відповідає Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р, а також Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26. 03. 2021 р. № 12-21, та Стратегії сталого розвитку України до 2030 року.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у формулюванні наукової концепції системності податкового законодавства, формуванні та деталізації системності податково-правових норм і системності податкових законодавчих норм, їх взаємодія з іншим законодавством. На цій основі формулюються практично значимі пропозиції, спрямовані на перспективне

удосконалення національного податкового законодавства з урахуванням усталених міжнародних механізмів узгодження інтересів позицій учасників податкових відносин.

- У ході реалізації зазначеної мети були поставлені такі завдання:

- визначити підстави та умови структурування системної правової конструкції, ієрархії рівнів такого структурування в цілісній побудові правової системи України;

- з'ясувати характер динаміки обігу публічно-грошових коштів та місце в цьому податкових відносин;

- аргументувати співвідношення єдності застосування імперативних методів у публічному праві та особливостей реалізації їх при упорядкуванні податкових відносин;

- сформулювати об'єктивні підстави узгодження бюджетного регулювання при забезпеченні надходжень до доходних частин бюджетів та податкового регулювання, засобами якого це безпосередньо і здійснюється;

- деталізувати критерії системності при характеристиці природи податкової системи через визначення податку, змісту податкового механізму та податкового обов'язку;

- з'ясувати характер та підстави співвідношення між системністю й комплексністю в умовах формування і реалізації правових форм регулювання податкових відносин;

- деталізувати зміст загальної й особливої частини підгалузі податкового права та умови ефективності узгодженої системи податкового законодавства;

- при аналізі особливостей процедурного регулювання встановити характер співвідношення динамічності та стабільності в організації поведінки учасників податкових відносин;

- висвітлити підстави та характер співвідношення міжгалузевої комплексності у межах публічного регулювання відносин, що пов'язані із справлянням податкового обов'язку, при врахуванні впливу норм конституційного, адміністративного, кримінального, міжнародного, митного, бюджетного та грошово-кредитного права;

- визначити характер і зміст відносин адміністрування податків та зборів;

- охарактеризувати підстави відповідальності суб'єктів податкового права в умовах невиконання або несвоєчасного

виконання податкового обов'язку, що виражається у фактичному ненадходженні коштів до бюджетів;

- з'ясувати специфічні особливості правового впливу міжнародних договорів на регулювання податкових відносин;

- визначити обумовленість податкової відповідальності стадіями реалізації податкового обов'язку і застосування санкцій відповідно до цього;

- сформулювати висновки щодо можливості та перспектив узгодження податкового регулювання з інструментом приватноправових галузей.

Об'єкт дослідження становить сукупність суспільних відносин, що виникають у ході застосування норм податкового законодавства в умовах системних зв'язків із засобами інших галузей, які стосуються упорядкування податкових відносин на межі із власним предметним регулюванням.

Предметом дослідження є системність законодавчого регулювання відносин щодо справляння податків та зборів

Методи дослідження. Об'єктивні науково обгрунтовані висновки, положення наукової новизни сформульовано на засадах загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Неможливо здійснити будь-яке наукове дослідження поза застосуванням *діалектичного методу*. Саме шляхом використання його проаналізовано зміст системності в податковому регулюванні, динаміка його складових, співвідношення загального з особливим, з'ясовано сучасний стан податкових відносин, проблемні моменти їх та перспективи розвитку, трансформації, подолання суперечностей (підрозділи 1.1.2, 1.2, 3.4). Застосування методу *історично-правового аналізу* дозволило, обгрунтувати послідовність та логічність трансформаційних змін як відносин оподаткування, так і податкового законодавства (підрозділи 1.2.1, 3.5, 3.6). *Системно-структурний* метод став у пригоді під час окреслення системного характеру побудови податково-правової галузі, податкового законодавства. Завдяки цьому методу визначено інструменти структурування підгалузі та законодавства на складові частини, характер співвідношення між ними (підрозділ 1.2). За допомогою *функціонального методу* доведено обумовленість внутрішньо-системних, міжсистемних і зовнішньо-системних зв'язків між складовими підгалузі та законодавства (підрозділи 1.2.3). *Формально-логічний* метод реалізується у процесі принципової структуризації

матеріалу. Відповідно до цього логіка розгляду проблемних питань побудована від загального до спеціального. Після з'ясування системи податкового права та системи податкового законодавства (підрозділ 1.1) у фокусі уваги – характеристика системності й комплексності податкового законодавства (підрозділ 1.2.). З'ясування таких вихідних засад аналізу системності у податковому регулюванні дозволяє перейти до дослідження дискусійних проблем узгодження податкових законодавчих норм у межах публічного регулювання (розділ 2) та у межах інших галузевих режимів (розділ 3).

Нормативну основу дисертації становлять Конституція України, чинні міжнародно-правові договори, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти, предмет регулювання яких орієнтований на відносини оподаткування. Для розроблення пропозицій щодо удосконалення податкового законодавства, механізмів вирішення податкових спорів в Україні проаналізовано досвід зарубіжних держав, положення міжнародних актів та документів міжнародних організацій (ОЕСР, ООН).

Емпіричну базу роботи склали статистичні дані, інформація з Єдиного державного реєстру судових рішень України та з офіційних електронних ресурсів Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, рішень національних судів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній фінансово-правовій доктрині комплексною теоретико-правовою роботою, у якій на підставі теоретичного обґрунтування й аналізу наукових праць, поглибленого дослідження природи та змісту законодавства України, практики його застосування, міжнародних нормативно-правових актів, практики Верховного Суду охарактеризовано природу системності податкового законодавства, формування та деталізацію системності податково-правових норм і системності податкових законодавчих норм, зв'язки їх з іншим законодавством. Новизна висновків дисертаційної роботи реалізується у таких науково-теоретичних положеннях і пропозиціях.

Уперше:

- охарактеризовано підгалузеву природу системи податкових відносин, яка обумовлює як чітке і логічне їх місце в системі фінансових відносин, так і внутрішнє структурування системи податково-правових норм, що відбувається через диференціацію податкових відносин на загальні, які закладають принципові підвалини змісту податкових відносин; особливі, які визначають та

деталізують особливості справляння окремих податків та зборів, що входять до складу податкової системи; спеціальні – деліктні відносини, метою яких є деталізація несприятливих наслідків для осіб, які порушують приписи податкового законодавства;

- сформовано критерій системності в сукупності платежів, які віднесено до податків, зборів через врахування принципових моментів: а) розмежування у податковій системі платежів на податки-збори-ренти і т. д; б) системністю характеризується і сама конструкція податку як обов'язкового набору елементів (платник, об'єкт, база, ставка і тощо) у режимі вичерпного переліку, коли відсутність хоча б одного із таких елементів руйнує закінчену системну конструкцію податку чи збору, наслідком чого є неможливість виконання податкового обов'язку і неможливість застосування штрафних санкцій до платника податку, який не виконає обов'язок щодо нього; в) системністю характеризується і особливість формування конструкції податкового обов'язку, який передбачає обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/ або сплатити суму податку та збору;

- феномен податкової системи як сукупності платежів визначено через урахування декількох специфічних моментів реалізації системності: а) розмежування платежів на податки-збори-ренти тощо; б) системністю характеризується конструкція податку як сукупності елементів. У вигляді обов'язкового набору елементів, завдяки яким системно формується податковий механізм, що означає при відсутності хоча б одного із таких елементів неможливість виконання податкового обов'язку і неможливість застосування штрафних санкцій до платника податку, який не виконає обов'язок щодо нього; в) системністю характеризується формування конструкції податкового обов'язку як обов'язку платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені Податковим кодексом України;

- запропоновано умови побудови ефективної узгодженої системи законодавства шляхом: а) додержання чіткості нормотворчих процедур, за наслідками яких з'являється відповідний законодавчий акт; б) додержання виваженої ієрархії у побудові системи законодавства відповідно до юридичної сили актів, що складають відповідну систему; в) узгодженості предметного регулювання та методів, які для цього використовуються при регулюванні актами, що знаходяться на нижчих щаблях ієрархії, виключно при умові

делегування їм цього актами, що знаходяться в ієрархії вище; г) організації системного узгодження актів при виключенні підстав колізій як між актами, які знаходяться на різних рівнях побудови системи законодавства, так і однорівневими актами;

- визначено, що процес узгодження податкового та міжнародного законодавства передбачає: а) досягнення балансу податкових інструментів, які існують як складові податкової системи та складові податкових систем держав Євросоюзу; б) усунення розбіжностей у виконанні податкового обов'язку громадян України та іноземців за межами власних країн; в) узгодження національних актів податкового законодавства та міжнародних договорів; г) з'ясування підстав доцільності чи недоцільності існування міжнародного податкового права як окремої сукупності інструментів впливу на поведінку учасників відносин;

- сформульовано позицію стосовно того, що Податковий кодекс України саме через динаміку діяльності визначає податковий обов'язок як обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені законодавством, та який передбачає послідовність дій щодо з'ясування грошового розміру еквіваленту податкового зобов'язання, дій з перерахування коштів до доходної частини відповідного бюджету в рахунок погашення податкового обов'язку та діяльності зобов'язаної особи щодо складання й надання податкової звітності, в умовах чого матеріальне значення податкового обов'язку розкривається та гарантується через відповідну сукупність процедур.

Удосконалено:

- характеристику підгалузі податкового права як сукупності складних інститутів, що включає: а) інститут податку; б) інститут податкового обов'язку; в) інститут податкового контролю; г) інститут податкової відповідальності; д) інститут податкових процедур;

- підстави узгодження підгалузевих та інституційних фінансово-правових відносин для системного регулювання податкових відносин через співставлення меж регулювання з інститутом грошового обігу та підгалуззю бюджетного права. Класична конструкція податку передбачає його сплату в грошовій формі. Межа між податковими та бюджетними відносинами відображає певний ланцюжок стадій руху публічних коштів. Сплата податку відбувається для формування доходних джерел бюджетів. Дуже важливим при цьому є чітке розмежування податкових та бюджетних відносин, моменту, на якому

податкові відносини припиняються, і моменту, з якого бюджетні відносини починають діяти;

- характеристику особливостей методу фінансово-правового регулювання. Імперативний метод у кожній публічній галузі права характеризується певними особливостями, специфічністю, яка притаманна саме для такої правової галузі. Несприятливі наслідки для платника податку можуть виникати не як наслідок безпосереднього правопорушення, а на певних формальних підставах. Такими підставами можуть бути несвоєчасна сплата податку, або надання податкової звітності, хоча це може відбуватись внаслідок дій інших осіб, на що платник податку не мав змоги впливати;

- з'ясування та деталізацію елементів системності в податковому регулюванні, що виключає їх механістичний характер: по-перше, складові системного групування мають відповідати змістовним об'єднуючим критеріям, з огляду на які можна висувати своєрідний загальний об'єднуючий знаменник; по-друге, включення окремого елемента до відповідної системи не означає знищення його своєрідності; адже системність як раз і передбачає об'єднання елементів, специфічних для кожного, в єдину конструкцію; по-третє, відповідне системне групування має передбачати досягнення відповідної єдиної для такої системи мети, коли кожен із елементів системи буде обумовлювати цілісний, єдиний вплив щодо реалізації цілей системи;

- характеристику комплексності, яка безпосередньо пов'язується з системністю. Фактично комплекс можна вважати різновидом системи, але навряд чи слід їх ототожнювати. Комплекс також передбачає системне групування елементів на відповідних підставах (однорідності, мети, внутрішніх та зовнішніх зв'язків темпоральних ознак і т. д.), але в умовах комплексності це набуває нового якісного рівня. Йдеться не просто про механічне об'єднання елементів у цілісне утворення, але таке, що передбачає набуття нових якісних особливостей. І ці особливості стосуються як самого комплексу в цілому, так і його складників. Тобто комплекс можна розглядати як трансформацію системного групування елементів, яке передбачає перехід його на новий якісний рівень змісту та можливостей;

- пропозиції щодо узгодження підгалузевих та інституційних податково-правових відносин з інститутом грошового обігу та бюджетним правом, виходячи з того, що класична конструкція

податку передбачає його сплату в грошовій формі, тоді як те, що розуміється під грошима і лежить в основі регулювання грошового обігу. Щодо другого, то межа між податковими та бюджетними відносинами відображає певний ланцюжок стадій руху публічних коштів, коли сплата податку формує доходні джерела бюджетів, а бюджетне регулювання містить відносини щодо формування доходних частин бюджетів, при якому важливим є чітке розмежування податкових та бюджетних відносин, моменту, на якому податкові відносини припиняються, і моменту, з якого бюджетні відносини починають діяти;

- теоретико-правовий підхід до специфіки імперативного методу в режимі податково-правового регулювання, коли несприятливі наслідки для платника податку можуть виникати не як наслідок безпосереднього правопорушення, а на певних формальних підставах, при несвоєчасній сплаті податку, або надання податкової звітності;

- позицію щодо формування системності в податковому регулюванні, при якій метою, на упорядкування якої спрямоване податкове регулювання, може бути гарантування надходження коштів від сплати податків та зборів до бюджету, або виконання податкового обов'язку; системне регулювання має передбачати і гарантувати певну динаміку відносин;

- підстави систематизації категоріального апарату податкового законодавства на основі: 1) понять, які мають міжгалузеве, загальноправове значення, характер та зміст яких або не відрізняються в окремих галузевих режимах регулювання, або розуміються та визначаються на межі наукових галузей; 2) понять, що без змін запозичені з інших галузей законодавства; 3) понять, які характеризують виключно податково-правову природу регулювання про: а) матеріальні законодавчі приписи (визначення окремих податків); б) процедурні законодавчі приписи, які входять до глосарію податкового законодавства та визначають як загальні підходи до процедурного регулювання податкових відносини в цілому, так і їх окремі особливості; 4) понять, що мають непринципове значення, певний похідний характер, або взагалі є беззмістовними (деталізують лише окремі аспекти управління спеціальних податків та зборів);

- висновок щодо наслідку правопорушення, який: а) набуває вигляду фактичного ненадходження коштів до бюджету та виражає причинний зв'язок між діянням і наслідком; б) не пов'язується з діями

або бездіяльністю платника; в) може виникати як протиправні діяння контролюючих органів; г) якщо у режимі апеляційного адміністративного оскарження або судового вирішення податкового спору з'ясується, що поведінка платника будувалася відповідно до норм чинного законодавства, але це призвело до ненадходження коштів до бюджету;

- деталізацію складу владних та зобов'язаних осіб через вплив деяких особливостей: а) місце суб'єкта залежить від його ролі в реалізації податкового обов'язку; б) на становище суб'єкта впливає метод регулювання; в) окремі учасники можуть представляти як владних, так і зобов'язаних осіб (владні учасники податкових правовідносин включають безпосередніх отримувачів коштів від сплати податків та зборів (держава та територіальні громади) і осіб, яких наділено спеціальною компетенцією в сфері оподаткування (контролюючі органи));

- визначення проблемності у використанні терміна «адміністрування»:

а) підхід законодавця зводить конструкцію адміністрування практично лише до процедурного забезпечення діяльності контролюючих органів, тоді як відносини адміністрування не логічно розглядати як односуб'єктні, оскільки будь-які дії контролюючих органів мають відбиватися і на процедурних умовах реагування на це зобов'язаних суб'єктів, в умовах коли процедури адміністрування мають деталізувати процедурні права та обов'язки всіх учасників податкових відносин; б) непослідовним виглядає визначення адміністрування через «сукупність рішень та процедур контролюючих органів», коли йдеться про одне і те ж, бо рішення контролюючого органу відбувається як наслідок відповідної процедури, та наявність такого рішення породжує або нову процедуру, або деталізацію існуючої, її новий етап.

Набули подальшого розвитку:

- визначення єдності методу публічно-правового регулювання, який гарантує єдині вихідні засади упорядкування відносин імперативними засобами, що не означає непереборної лінії щодо існування податкових відносин та приватноправових відносин на межі з ними. Це не виключає того, що власне податкове право може оперувати окремими поняттями, які характерні для приватноправових відносин (зобов'язання, договір, застава і т. д.), надавати в окремих випадках платникам право вибору;

- з'ясування підстав альтернатив динамічності у податково-правовому регулюванні у формі стабільності. Принципово важливо у цій ситуації враховувати, що системне групування має складатися із таких елементів, які відповідають сталим прикметам, які характеризують єдність систем на відносно тривалий період часу. Критерій стабільності характеризує при цьому не лише загальні засади правового регулювання, але й принципові аспекти нормозастосування, вирішення спірних відносин. Стосовно вихідних засад правового регулювання яскравим прикладом є наявність принципу стабільності серед системи принципів оподаткування;

- обґрунтування включення до категоріального апарату податкового законодавства кілька різновидів понять: 1) поняття, які мають міжгалузеве, загальноправове значення, характер та наслідки; 2) поняття, які без змін запозичені з інших галузей законодавства: а) цивільно-правову (господарсько-правову) визначеність має низка понять, зміст яких не є предметом податково-правового регулювання; б) зайвим виглядає і визначення понять, які уособлюють земельно-правове значення окремих категорій; в) також проблемним виглядає і поверхове дублювання положень ст. 14 Податкового кодексу України з нормами бюджетного законодавства; 3) поняття, які характеризують виключно податково-правову природу регулювання: а) матеріальні законодавчі приписи. Як приклад, можна послатися на визначення окремих податків; б) процедурні законодавчі приписи, які входять до глосарію податкового законодавства, визначають як загальні підходи до процедурного регулювання податкових відносин в цілому, так і їх окремі особливості; 4) поняття, які мають непринципове значення, певний похідний характер, або взагалі є беззмістовними;

- уявлення щодо міжгалузевої комплексності при регулюванні відносин оподаткування, коли вона може існувати виключно на базі однотипного, імперативного методу регулювання. Так, щодо комплексних конструкцій, які стосуються податкових відносин, можна говорити при поєднанні податкових та адміністративних правових норм, де може йтися про формування комплексних податково-адміністративних конструкцій регулювання процедур адміністрування податків та зборів, особливостей реалізації засобів податкового контролю, адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства тощо;

- пропозиції щодо визначення межі комплексного регулювання засобами бюджетного та податкового упорядкування

поведінки учасників відносин в умовах, коли бюджетне і податкове регулювання однотипне, має фінансово-правову природу, використовує єдині методи регулювання, хоча за низкою підстав (мета та предмет регулювання, суб'єктний склад, особливості процедурного забезпечення реалізації приписів законодавчих норм, станом законодавства і т. д.) не збігаються, і тому логічним виглядає те, що зміни податкового регулювання породжують відповідні наслідки щодо регулювання бюджетних відносин;

- висновок стосовно ненадходження очікуваних коштів від сплати податків та зборів до бюджету, яке може бути пов'язане з трьома обставинами: а) реалізація податкового планування, коли платник, використовуючи наявні в чинному податковому законодавстві норми, об'єктивно зменшує суму коштів, яку він має перерахувати як податок чи збір; б) ненадходження коштів від сплати податку чи збору, яке ще не має однозначного характеру правопорушення, що передбачає застосування засобу забезпечення виконання податкового обов'язку (податкова застава, пеня і т. д.); в) застосування штрафу як санкції за наслідками скоєння податкового правопорушення;

- розмежування податкових правопорушень на правопорушення, що безпосередньо пов'язані з фінансовими втратами держави та територіальних громад внаслідок несплати податків та зборів, і правопорушення, котрі пов'язані із забезпеченням установленого порядку управління в сфері оподаткування. Якщо перший тип виражає суто податкові відносини та регулюється притаманними для податкового права методами, то другий тип податкових правопорушень представляє більш складну систему, яка включає: а) правопорушення, які виражають відносини оподаткування, але безпосередньо не впливають на надходження коштів від сплати податків та зборів (переважно процедурні порушення); б) правопорушення, які стосуються податкових відносин лише певним чином, але вплив на які здійснюється за рахунок інших галузей чи підгалузей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення й висновки дисертації можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – для з'ясування природи системності в податковому регулюванні, аналізу засобів забезпечення системного податкового регулювання та підстав узгодженості з іншими галузевими правовими конструкціями (акт впровадження Національної

академії правових наук України);

– *правотворчій діяльності* – у процесі корегування чинних норм, що регулюють податкові відносини як безпосередньо, так і на межі з іншим законодавством, удосконалення чинного податкового законодавства у контексті теми дослідження;

– *празовзастосовній діяльності* – в системі контролюючих та інших державних органів, судів, повноваження та юрисдикція яких пов'язується з оподаткуванням (акт впровадження Головного управління ДПС у Харківській області) ;

– *навчальному процесі* – під час викладання курсів фінансово-правової спрямованості, дисциплін, викладання яких передбачає знання різних аспектів податкового права (акт впровадження Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно. Усі висновки та положення, які сформульовані в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені автором самостійно на основі власних досліджень. В наукових працях, опублікованих у співавторстві, є значний внесок здобувача. Зокрема, у роботах: Demenko, O., Zaikina, H., Ripenko, A., Vitaliy, O., & Bilyk, V. Concept and essence of public railway transport of Ukraine as the object of financial and legal relations – автором встановлено, що фінансові правовідносини безпосередньо пов'язані з функціонуванням Акціонерного товариства «Українська залізниця», можуть включати в себе питання системності фінансування, оподаткування, регулювання тарифів та інші фінансові аспекти щодо справляння податків та зборів; Demenko, O., Zaikina, H., Saranov, S., Oksin, V., & Bilyk, V. Legal nature of the tasks and functions of the financial control of railway transport of Ukraine – автором визначено, що під функціями державного фінансового контролю залізничного транспорту України слід розуміти певну систему завдань та обов'язків, які покладені на уповноважені державні органи та служби, з метою забезпечення ефективного та економного використання коштів; Demenko, D., Povydysh, V., Truba, R., Skakun, I., & Hryha, M. Types of administrative and legal support for the State defense order in Ukraine – автором запропоновано авторське визначення форм адміністративно-правового забезпечення державного оборонного замовлення в Україні задля цільового використання публічних коштів; Demenko, O.Ye., Yaroshenko, O.M., Lutsenko, O.Ye., Melnychuk, N.O., Zhygalkin, I.P. Payment for Non-Standard Forms of Labor and their impact on the Economy and Social Status of Employees – розглянуто основні напрями реформування системи фінансово-правового регулювання оплати праці в Україні в контексті нестандартної зайнятості; Olekdandr Ye. Demenko,

Oleg M. Yaroshenko, Olena V. Moskalenko, Galina O. Yakovleva, Natalya M. Vapnyarchuk. The impact of tax deductions on social security systems and the effectiveness of social protection mechanisms – проаналізовано як податки та внески впливають на систему соціального захисту через обсяг фінансових ресурсів, доступних для видатків, а також через структуру цих внесків; Drozd V, Nahach V, Demenko O, et al. Planning of the investigation of criminal offenses in the sphere of economic activities committed involving law enforcement officials: The Ukrainian perspective – окреслено систему необхідних фінансових, людських і технічних ресурсів при розслідуванні правопорушень у сфері діяльності, пов'язаних з оподаткуванням.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, висновки й рекомендації, які отримані в ході аналізу визначених проблем, оприлюднені на десяти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: X міжнародна науково-практична конференція «Правові засади діяльності правоохоронних органів» (м. Харків, 9-10 листопада 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану» (м. Харків, 26 січня 2024 р.); VIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (м. Мукачево, 22 березня 2024 року); XII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання науки та практики» (м. Харків, 28 березня 2024 р.); I Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання адміністративного права та адміністративного судочинства» (м. Харків, 17 травня 2024 р.); XXXVII International scientific and practical conference «Modern Problems of Science and Technology: Prospects for Further Development» (Bergen, Norway, September 4-6, 2024); Міжнародна науково-практична конференція «Новітні технології сучасного суспільства» (м. Харків, 7-9 вересня 2024 р.); XXVIII International scientific and practical conference «Development of Modern Science: State, Problems and Prospects» (Brno, Czech Republic, September 11-13, 2024); науково-практична конференція «Креативна трансформація та модернізація сучасного суспільства» (м. Харків, 17-19 вересня 2024 р.); XII Міжнародна науково-практична конференція «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти» (м. Львів, 19-20 вересня 2024 року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, 3 розділів, що містять 16 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (333 найменування) та додатків. Загальний обсяг

дисертації становить 458 сторінок, з яких основний текст – 378 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У розділі 1 «Вихідні засади аналізу системності в податковому регулюванні» увагу приділено дослідженню вихідних засад системного регулювання податкових відносин. Системність в цих умовах досліджується як засаднича характеристика, що визначає природу підгалузі податкового права та стану податкового законодавства.

У підрозділі 1.1 «Система податкового права та система податкового законодавства» структурування системної правової конструкції передбачає додержання декількох умов: а) визначення базового елементу – правової норми; б) з'ясування підстав диференціації елементів (предмет та метод правового регулювання); в) умови, на яких однорідні правові норми об'єднуються у відносно сталі узагальнюючі конструкції; г) підстави, виходячи із яких обумовлюються межі інституту, підгалузі, галузі. Саме предметна специфіка галузі, підгалузі, інституту дозволяє виокремити із всього кола суспільних відносин ті, які будуть входити до сфери упорядкування саме цією сукупністю правових норм. Нерозривним доповненням до побудови галузевої своєрідності належить і метод правового регулювання. Саме через нього формується уявлення щодо засобів правового впливу завдяки яким і забезпечується галузева своєрідність такого групування правових норм.

Стосовно узгодження підгалузевих та інституційних фінансово-правових відносин найбільш важливими для системного регулювання податкових відносин є співставлення меж регулювання з інститутом грошового обігу та бюджетним правом. Щодо першого, треба виходити з того, що класична конструкція податку передбачає його сплату в грошовій формі. І в цьому сенсі податок – це грошове вираження того, що має сплатити зобов'язана особа в рахунок свого податкового обов'язку. Саме тому дуже важливим є чітке розмежування податкових та бюджетних відносин, моменту, на якому податкові відносини припиняються, і моменту, з якого бюджетні відносини починають діяти.

Системність як явище передбачає об'єднання у цілісність низки елементів. Водночас подібне об'єднання не може носити механістичного характеру: по-перше, його складові мають бути узгоджені певним чином, відповідати змістовим спільним критеріям, виходячи з яких можна побудувати своєрідний загальний об'єднуючий знаменник; по-друге, включення окремого елементу до відповідної системи не означає ліквідації його своєрідності; по-третє, відповідна системна цілісність має передбачати досягнення відповідної єдиної для такої системи мети, коли

кожен із елементів системи буде обумовлювати цілісний, єдиний вплив щодо реалізації цілей системи; по-четверте, системне регулювання має передбачати і гарантувати певну динаміку відносин. У цій ситуації поєднуються дві тенденції. З одного боку, позитивний динамічний розвиток може відбуватися лише в умовах злагодженої раціонально побудованої системи елементів. З іншого, – динамічний розвиток суспільних відносин об'єктивно впливає на корегування характеру та змісту як елементів системи, так і останньої в цілому.

У підрозділі 1.2 «Співвідношення системності та комплексності податкового законодавства» системність розглядається у контексті правового регулювання як певне різноманіття, сукупність інструментів, які використовуються виключно у межах єдиного галузевого утворення. Тоді як, комплексність правового регулювання не лише допускає, але й обумовлює одночасне застосування різних за характером методів (диспозитивних та імперативних) стосовно відносин, які не характеризуються чіткою єдністю в визначенні правової форми.

Системність податково-правових норм обумовлює важливість з'ясування трьох аспектів. По-перше, узгодження системи фінансового права і системи податкового права. По-друге, структурування системи податкового права. По-третє, узгодження системи податкового права з іншими не фінансово-правовими галузями та інститутами.

Комплексність безпосередньо пов'язується з системністю. Часом ці два поняття використовуються як синоніми. Фактично комплекс можна вважати різновидом системи, але навряд чи є підстави абсолютно їх отожднювати. Комплекс також передбачає системну цілісність елементів на відповідних підставах (однорідності, мети, внутрішніх та зовнішніх зв'язків темпоральних ознак і т. д.), але в умовах комплексності це набуває нового якісного рівня. Йдеться не просто про механічне об'єднання елементів у цілісне утворення, але таке об'єднання, яке передбачає набуття нових якісних особливостей. Ці особливості стосуються як самого комплексу в цілому, так і елементів, які його складають. Тобто комплекс можна розглядати як трансформацію системної цілісності елементів, що передбачає перехід його на новий якісний рівень змісту та можливостей. Саме тому, використання понять у режимі окремої галузі чи підгалузі передбачає застосування термінології двох типів. З одного боку, йдеться про поняття, які мають узагальнююче значення, виходять за межі предмета даної сукупності правових норм. З іншого, – системний підхід до формування предметного глосарію має включати і вузькоспеціалізовані змістові поняття, які відображають предмет впливу саме цієї сукупності правових норм.

Розділ 2 «Узгодження податкових законодавчих норм у межах

публічно-правового регулювання» присвячений з'ясуванню характеру зв'язків податково-правового регулювання з іншими галузевими конструкціями в системі публічно-правових галузей.

У *підрозділі 2.1 «Податково-конституційне регулювання»* досліджується податково-конституційне регулювання відносин щодо справляння податків як відображення норм конституційного законодавства, що регулює податкові правовідносини для цілей забезпечення своєчасності сплати коштів у формі податків та інших загальнообов'язкових зборів до бюджетів і інших централізованих фондів з метою забезпечення публічного інтересу й сталого порядку функціонування громадянського суспільства та держави. Структурно податково-конституційне регулювання справляння податків складається з суб'єктів, що його реалізують, об'єкта правового впливу та змісту відносин, пов'язаних з реалізацією прав і обов'язків суб'єктів. Деталізація податково-конституційного регулювання міститиметься у: 1) загальнообов'язкових нормативно-правових актах, які регулюватимуть справляння податків та зборів, їх поділяють на: а) загальні (регулюють податкові правовідносини і становлять переважну більшість усіх норм податкового права України); б) спеціальні (регулюють окремі податкові правовідносини); 2) за суб'єктом видання їх поділятимуть на: податкові норми, що містяться в нормативно-правових актах органів законодавчої влади; податкові норми, що містяться в актах Президента України; податкові норми, що містяться в нормативно-правових актах органів виконавчої влади; податкові норми, що містяться в актах органів місцевого самоврядування тощо; 3) за юридичною силою вони класифікуються на податкові норми, що містяться в законах та підзаконних нормативно-правових актах.

Податковий кодекс України закріплює триланкову складову податкового обов'язку, тоді як конституційна норма, яка має бути фундаментом, на підставі якого деталізуються податкові приписи, фактично виходить із конструкції податкового обов'язку, що передбачає два чинники. Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом. Тобто, у межі конституційно-правового регулювання потрапляють лише обов'язки зі сплати податків і зборів та податкової звітності. Поза межами залишається об'єктивно необхідний для справляння податків і зборів обов'язок з податкового обліку.

У *підрозділі 2.2 «Податково-бюджетне регулювання»* досліджуються проблеми узгодження інструментів впливу на поведінку

учасників правовідносин однотипними засобами споріднених підгалузей права: бюджетного та податкового. Їх принципова єдність не позбавляє проблемності в узгодженні засобів впливу на поведінку суб'єктів на межі підгалузевого регулювання.

Сплата податку передбачає надходження коштів від нього до доходних частин відповідних бюджетів, що є вже предметом бюджетно-правового регулювання. У цій ситуації йдеться про межу комплексного регулювання засобами бюджетного та податкового упорядкування поведінки учасників відносин. Зрозуміло, що за природою і бюджетне, і податкове регулювання однотипні, мають фінансово-правову природу, використовують однотипні методи регулювання. Водночас ототожнювати їх не можна, бо за низкою підстав (мета та предмет регулювання, суб'єктний склад, особливості процедурного забезпечення реалізації приписів законодавчих норм, станом законодавства і тощо) вони не збігаються. Саме тому абсолютно логічним виглядає те, що зміни податкового регулювання породжують відповідні наслідки щодо регулювання бюджетних відносин. Оцінюючи цю ситуацію, треба не лише збалансувати раціональні засоби комплексного податково-бюджетного впливу, але і враховувати суспільні наслідки цього.

У підрозділі 2.3 *«Податково-грошове регулювання»* визначено, що сутність податково-грошового регулювання полягає у встановленні та реалізації механізмів, за допомогою яких держава забезпечує ефективне формування, розподіл та використання фінансових ресурсів для досягнення соціально-економічних цілей. Податково-грошове регулювання відносин щодо справляння податків та зборів є одним із ключових інструментів державного впливу на економічні процеси, що охоплює широкий спектр заходів, пов'язаних із встановленням, адмініструванням та контролем за податковими зобов'язаннями платників податків. В Україні податково-грошове регулювання зазнає значних змін у зв'язку з проведенням податкових реформ та інтеграцією країни в європейський простір. Основними напрямками реформ є спрощення податкового адміністрування, боротьба з ухиленням від сплати податків та гармонізація українського податкового законодавства з європейськими стандартами.

Основними проблемними питаннями сфери грошового регулювання є інфляційний тиск, коли економічна нестабільність і коливання валютного курсу спричинили суттєвий інфляційний тиск, що негативно впливає на купівельну спроможність населення й підриває довіру до національної валюти; відсутність довіри до банківської системи, спричинена проблемами банківської системи, зокрема високим рівнем неповернених кредитів та обмеженим доступом до кредитування,

що у свою чергу веде до збільшення частки готівкових розрахунків і зменшення депозитної бази; виклики, пов'язані з валютною політикою, внаслідок нестабільності курсу гривні, що обмежує можливості для довгострокового планування як для підприємств, так і для громадян.

У підрозділі 2.4 «Податково-адміністративне регулювання» акцентується увага на тому, що предметний критерій податково-адміністративного регулювання є основою для виокремлення об'єкта правового впливу, а саме суспільних відносин щодо: а) справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів; б) застосування спеціальних правових засобів, сукупність яких утворює механізм правового впливу на справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів; в) застосування конкретно визначених процедур сплати податків та зборів; г) використання конкретних інструментів публічного впливу за порушення норм податкового законодавства; д) установлення прав та обов'язків учасників правовідносин, котрі складаються під час справляння податків та зборів, а також притягнення їх до юридичної відповідальності.

Платники податків мають право на адміністративне оскарження рішень податкових органів. Згідно з Податковим кодексом України це право реалізується через подання скарги до органу, що ухвалив спірне рішення, а також до вищестоячих податкових органів. Основні етапи адміністративного оскарження включають подання письмової скарги, розгляд скарги органом, який ухвалив рішення, а також можливість оскарження результатів розгляду у вищестоячих інстанціях. У разі якщо адміністративне оскарження не призвело до задоволення скарги, платники податків мають право звернутися до суду. Судове оскарження здійснюється через подання адміністративного позову до адміністративного суду. Судовий розгляд включає перевірку законності і обґрунтованості рішень податкових органів, а також можливість платників податків представляти свої інтереси в судовому процесі. Загалом захист прав платників податків в Україні забезпечується через механізми адміністративного та судового оскарження, а також через наглядові органи, такі як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Важливим аспектом є наявність нормативно-правових актів, що забезпечують права платників податків на доступ до інформації, прозорість податкових процесів і можливість захисту від незаконних дій податкових органів.

У підрозділі 2.5 «Податково-митне регулювання» підкреслюється, що податково-митне регулювання – це комплекс правових норм та заходів, що встановлюються державними органами з метою організації і контролю за процесами оподаткування й митного адміністрування. Ці

норми та заходи спрямовані на забезпечення належного збору податків, митних платежів, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, захисту економічних інтересів держави, а також на створення умов для стабільного економічного розвитку. Основними функціями податково-митного регулювання є такі: 1. Фіскальна – забезпечення наповнення державного бюджету за рахунок збору податків та митних платежів. 2. Регулююча – вплив на економічні процеси через систему податкових та митних пільг, ставок, квот та інших інструментів. 3. Контрольна – забезпечення дотримання податкового та митного законодавства шляхом проведення перевірок, аудитів та інших контрольних заходів. 4. Стимулююча – заохочення платників податків до сумлінної сплати податків та митних платежів через надання пільг, бонусів та інших заохочувальних заходів. 5. Захисна – захист національних економічних інтересів через застосування митних тарифів, квот та інших заходів, спрямованих на підтримку внутрішнього виробника та обмеження імпорту.

Податкове та митне законодавство України тісно пов'язані між собою, оскільки митні платежі є складовою податкової системи. Взаємодія цих систем забезпечується через спільні принципи і процедури адміністрування, а також координацію діяльності податкових та митних органів. Територія України становить єдиний митний простір, на якому діють єдині митні правила. Координація діяльності податкових та митних органів здійснюється через взаємодію Державної податкової служби України і Державної митної служби України, що підпорядковуються Міністерству фінансів України.

У підрозділі 2.6. «Податково-кримінальне регулювання» дослідження підстав та наслідків відповідальності здійснюється на межі декількох галузей (кримінального, адміністративного, фінансового) про таку конструкцію може йтися при застосуванні бланкетного режиму реалізації законодавчої норми. Зміст предмета правопорушення пов'язується із двома обставинами. По-перше, це сукупність податків, зборів (обов'язкових платежів), що об'єднані у податкову систему України. По-друге, принципове значення у цій ситуації набуває і тип платежу: податок, збір, мито, рентна плата тощо. Правова природа, характер платежу має узгоджуватись з його назвою, а це безпосередньо породжує відповідні правові наслідки. По-третє, безпосередній вплив на з'ясування характеру предмета правопорушення має додержання процедури введення відповідного платежу. Зрозуміло, що її порушення фактично унеможливило виникнення податкового обов'язку.

Наслідок правопорушення має набувати вигляду фактичного ненадходження коштів до бюджету й виражати причинний зв'язок між

діянням і наслідком. Така обставина принципово важлива, бо наслідок (ненадходження коштів до бюджету) може й не пов'язуватись з діями або бездіяльністю платника. Подібні наслідки можуть виникати як протиправні діяння контролюючих органів, і у режимі апеляційного адміністративного оскарження або судового вирішення податкового спору з'ясується, що поведінка платника будувалася відповідно до норм чинного законодавства, але це призвело до ненадходження коштів до бюджету. Не можна виключати і дії третіх осіб, які опосередковують рух грошових коштів від платника до бюджету. Безпосередньо платник передає гроші до відповідної банківської установи, яка зараховує їх на казначейський рахунок державного або місцевого бюджету.

У підрозділі 2.7. «Податково-міжнародне регулювання» визначається, що процес узгодження податкового та міжнародного законодавства передбачає декілька аспектів та напрямків: а) досягнення балансу податкових інструментів, що існують як складові податкової системи та складові податкових систем держав Євросоюзу; б) усунення розбіжностей у виконанні податкового обов'язку громадян України та іноземців за межами власних справ; в) узгодження національних актів податкового законодавства та міжнародних договорів; г) з'ясування підстав доцільності чи недоцільності існування міжнародного податкового права як окремої сукупності інструментів впливу на поведінку учасників відносин.

Особливість правового впливу міжнародних договорів у регулюванні податкових відносин обумовлюється декількома моментами. По-перше, включення їх у систему джерел, що здійснюють правове регулювання, передбачає два етапи. На першому йдеться про укладання такого договору між країнами. На другому етапі – відповідна легалізація вже укладеного договору, надання Верховною Радою України згоди на його застосування. По-друге, після отримання такої згоди для застосування норм міжнародного договору не потрібно жодних інших додаткових умов. Таким чином, реалізується санкціонування державою припису міжнародного договору. Набуття чинності ним не потребує ніяких додаткових внутрішньодержавних актів. Тож Верховна Рада України, яка не бере участь у підготовці та розробленні такого договору, не просто формально легалізує його зміст, а надає йому характер загальнообов'язковості. Тому такий договір стоїть вище національного законодавства, над законом. По-третє, якщо положення міжнародного договору суперечить нормі національного податкового закону, перевага віддається першому.

У підрозділі 2.8. «Податкове регулювання та фінансова безпека» обґрунтовується позиція, що Податковий кодекс України є важливим

елементом фінансової безпеки, завдяки якому формуються вихідні заходи щодо боротьби з ухиленням від сплати податків та інші. Він включає норми, що стосуються різних видів податків (податок на прибуток, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб), а також адміністративних процедур та відповідальності за порушення податкового законодавства. Норми Податкового кодексу України спрямовані на забезпечення фінансової безпеки через такі механізми: оподаткування доходів і прибутків, саме Кодекс регулює оподаткування прибутків юридичних осіб та доходів фізичних осіб, що забезпечує формування державного бюджету і контроль за доходами; антикорупційні заходи – норми Податкового кодексу України включають положення, спрямовані на боротьбу з ухиленням від сплати податків і корупцією; контроль і адміністративні заходи – Кодекс визначає повноваження податкових органів у сфері контролю за сплатою податків і проведення перевірок.

Основним джерелом загроз податковій безпеці є податкові ризики. Податкові ризики – це ймовірність виникнення негативних наслідків для податкової системи через неефективність її побудови і функціонування, дії існуючих загроз та вплив на неї зовнішніх і внутрішніх чинників. Отже, загрози є передумовою виникнення ризиків. Відмінність між ними у тому, що ризики є ймовірними і їх можна виміряти кількісно за умови настання, тоді як загрози є фактично сформованими небезпеками, що під впливом чинників спонукають до настання зазначених ризиків. Їх взаємообумовленість спричиняє виникнення фінансових втрат як для суб'єктів господарювання, так і держави, зокрема, внаслідок неефективності податкової політики.

У розділі 3 «Узгодження податкового законодавства з іншими правовими галузями» досліджуються умови перетинання сфер регулювання податкового права з приватно-правовими галузями. Окрім цього, змістовна увага приділяється узгодженню межі матеріального та процедурного порядкування податкових відносин.

У підрозділі 3.1. «Податково-цивільне регулювання» зазначається, що в основі ефективного впливу на окремий різновид специфічних суспільних відносин лежить поєднання галузевих засобів упорядкування поведінки суб'єктів правовідносин. Відповідні галузеві інструменти та особливості надають цьому специфічних акцентів, які впливають на режим реалізації галузевих приписів. Саме тому є підстави узагальненого погляду на близькість, але не змішаність цивільно-правового та податково-правового регулювання. Завдяки такому підходу можна досягти найбільш точного й адекватного віднайдення правових форм організації складних засобів регулювання на межі публічного та

приватного права. Такі особливості й визначають складність податково-правового регулювання.

При визначенні податкового обов'язку використовуються і норми інших галузей права. Саме тому податкове законодавство залучає і бланкетні норми, що безпосередньо не пов'язані з податковим регулюванням. Ще одним системним блоком відносин, пов'язаних з оподаткуванням, є відносини щодо вирішення податкових спорів. Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду зацентрував свої висновки щодо відсутності цивільно-правових відносин між платником і Казначейством як суб'єктом владних повноважень тим, що:

- а) у відповідача не виникло грошового зобов'язання перед позивачем;
- б) зобов'язання не пов'язуються з кредиторською вимогою щодо певної суми грошей;
- в) Казначейство не є боржником, що прострочив виконання грошового зобов'язання. Кредитор вправі вимагати сплати суми боргу з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення та компенсації майнових втрат у спрощеному в порівнянні з відшкодуванням шкоди порядку. Спрошеність обумовлює те, що постраждала сторона не повинна доводити розмір втрат, бо стягнення інфляційних втрат і річних процентів є компенсацією майнових втрат кредитора, а не способом відшкодування шкоди.

У підрозділі 3.2. «Податково-господарське регулювання» визначається, що важливо розмежовувати поведінку осіб, що виражається в правопорушенні, та поведінку, що корегує процедуру виконання податкового обов'язку, але не є податковим правопорушенням. Платник податку має обирати найбільш привабливу для себе форму виконання податкового обов'язку, якщо така можливість визначена законодавством. Тобто несплата податку в умовах, коли держава закріпила таку можливість, не є підставою притягнення до відповідальності. Це відбувається в умовах податкового планування, обходу податків. Подібні режими використовують специфіку об'єкта оподаткування, статусу зобов'язаної особи, співвідношення прогресивного та пропорційного оподаткування, способу оподаткування тощо.

У разі прийняття до розгляду судом, міжнародним комерційним арбітражем позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, що виникла внаслідок недотримання нерезидентом строку, строк зупиняється з дня прийняття до розгляду такої заяви і пеня за порушення строку в цей період не нараховується. У разі ухвалення судом, міжнародним комерційним арбітражем рішення про відмову в позові, поновлюється і пеня за його порушення нараховується за кожен день прострочення, включаючи період на який цей строк було зупинено.

Поновлення нарахування пені прямо пов'язується з недосягнення результату, якого намагався отримати позивач в суді. Фактично, легалізується, набуває правового закріплення факт правопорушення. Це і спричиняє не зарахування грошових коштів на рахунки резидента в банках України.

У підрозділі 3.3. «Податково-трудове регулювання» підкреслюється, що у таких інститутах, як охорона праці, дисципліна праці, нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю перевага надається імперативному методу. Поєднання імперативного та диспозитивного методу у режимі трудового регулювання не перешкоджає віднайденню відповідних форм правового упорядкування відносин в поєднанні з імперативними методами податкового права. Важливо у цьому контексті визначити ту межу, до якої принципове значення належить трудовим засобам впливу, а з якої безумовна перевага віддається методам податкового права. При допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору можуть збігатися суб'єкт відповідальності та вид правопорушення. Тобто, адміністративно-правове регулювання суб'єктами адміністративної відповідальності встановлювало лише спеціального суб'єкта – посадових осіб юридичних осіб. Це забезпечувало комплексний характер впливу як стосовно самого роботодавця, так і тих учасників відносин, які формують та приймають рішення від його імені. Розмежування статусу фізичної особи та фізичної особи-підприємця свідчить про те, що в обох випадках каральна мета відповідальності реалізується стосовно фізичної особи. Причому в таких умовах при даному здійсненні господарської діяльності ця особа отримує додатковий правовий статус.

Особливість податку на доходи фізичних осіб в тому, що його пов'язано з трудовими відносинами. Слушним є тлумачення трудових правовідносин як специфічного виду правових відносин, що виникають між особою та роботодавцем з приводу надання ним певного виду робіт, вони обов'язково мають добровільний характер і регулюються нормами трудового права. Характерні ознаки трудових правовідносин: укладення виключно на добровільній основі; регулюються нормами трудового права України; визнання сторонами відносин робітника та роботодавця; тривалість у часі; виникнення у результаті укладання трудового договору; наділення сторін вказаних відносин суб'єктивними права і певними обов'язками; відплатний характер; кожен з учасників відносин несе відповідальність за порушення норм законодавства, що регулює трудові правовідносин тощо.

У підрозділі 3.4. «Співвідношення матеріального та процедурного регулювання в Податковому кодексі України» звертається увага, що

відповідно до Податкового кодексу України адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Але такий підхід законодавця зводить конструкцію адміністрування практично лише до процедурного забезпечення діяльності контролюючих органів. Водночас відносини адміністрування навряд чи логічно розглядати як односуб'єктні, здійснення будь-яких дій контролюючих органів має відбиватись і стосовно процедурних умов реагування на це зобов'язаних суб'єктів. Тобто, процедури адміністрування мають деталізувати процедурні права та обов'язки всіх учасників податкових відносин.

Податкові норми реалізуються через адміністративні процедури, а органи, що здійснюють податковий контроль, діють у межах адміністративного права. Податкова адміністрація – це діяльність Державної податкової служби України, що регулюється як податковим, так і адміністративним законодавством, адже процедури перевірок, аудитів та примусового стягнення податків здійснюються відповідно до адміністративних норм. Порушення податкового законодавства може призвести до застосування адміністративних санкцій, таких як штрафи, арешт майна та інші заходи примусового характеру. Платники податків мають право оскаржити рішення податкових органів у адміністративному порядку, що свідчить про тісний зв'язок між податковим та адміністративним правом.

У підрозділі 3.5. «Співвідношення норм Податкового кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України» визначено, що чимало дефініцій податкового і адміністративного права є фундаментальними для розуміння співвідношення їх норм. Узгодження норм Податкового кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України є ключовим аспектом правового регулювання відносин щодо справляння податків та зборів. Ці два нормативно-правові акти мають як спільні, так і відмінні особливості. Однією з основних спільних ознак Податкового кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України є їхня спрямованість на регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням законності у сфері оподаткування та захисту прав платників податків. Проте ця спільність не обмежується лише загальними цілями. Обидва кодекси засновані на принципі законності, що передбачає обов'язкове дотримання податкового законодавства та можливість його оскарження в адміністративних судах. Податковий кодекс України регламентує порядок нарахування, сплати та стягнення податків відповідно до закону, тоді як Кодекс

адміністративного судочинства України забезпечує можливість судового оскарження рішень податкових органів, що порушують законні права платників податків. Крім того, обидва кодекси встановлюють чіткі процесуальні правила, які мають на меті забезпечити належне виконання податкових зобов'язань і захист прав платників податків у разі виникнення спорів.

Незважаючи на спільну мету, Податковий кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України мають суттєві відмінності, зумовлені різною сферою їх застосування та різним предметом правового регулювання, а саме: а) Податковий кодекс України регулює відносини, пов'язані зі встановленням, нарахуванням і сплатою податків, тоді як Кодекс адміністративного судочинства України регулює порядок вирішення спорів між платниками податків і податковими органами у судах; б) Податковий кодекс України встановлює правила адміністративного розгляду податкових спорів на досудовому етапі; в) Податковий кодекс України передбачає прийняття податковими органами рішень щодо нарахування податкових зобов'язань, проведення перевірок та стягнення податків, які мають адміністративний характер і підлягають обов'язковому виконанню платниками податків. Тоді як Кодекс адміністративного судочинства України регулює винесення судових рішень щодо правомірності дій податкових органів.

Аналіз норм Податкового кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України показує, що ці кодекси доповнюють один одного, забезпечуючи гармонійне правове регулювання. Нормативна взаємодія між ними гарантує не тільки правову визначеність у сфері оподаткування, але й забезпечує ефективність адміністративного судочинства. Незважаючи на певні відмінності, ці кодекси мають спільну мету — забезпечення законності та справедливості у сфері оподаткування. Але існує необхідність удосконалення їхньої взаємодії, зокрема, шляхом гармонізації процесуальних норм та забезпечення більшої прозорості у вирішенні податкових спорів та захисту прав платників податків.

У підрозділі 3.6. «Податкові спори як предмет адміністративної юрисдикції» зазначається, що податкові спори як предмет адміністративної юрисдикції є різновидом публічно-правових спорів, що виникають у процесі застосування податкового законодавства. Вони посідають особливе місце в системі адміністративної юрисдикції, адже стосуються не лише прав та обов'язків суб'єктів господарювання, але й державного контролю за фінансовими потоками. Крім того, вони виникають внаслідок конфліктів між платниками податків та податковими органами щодо правильності обчислення, сплати та

відшкодування податків. Податкові спори можуть мати серйозні наслідки як для платників податків, так і для держави, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансову стабільність та правовідносини в суспільстві. В Україні та багатьох зарубіжних країнах податкові спори розглядаються у межах адміністративного судочинства, що сприяє забезпеченню законності та справедливості у відносинах між державою та платниками податків.

Досудове вирішення податкових спорів є першочерговим етапом у вирішенні конфліктів між платниками податків і податковими органами в Україні та передбачає оскарження рішень податкових органів у межах самої податкової системи без звернення до суду. Процедура досудового оскарження податкових рішень передбачає такі етапи: 1) підготовка скарги; 2) розгляд скарги податковим органом; 3) оскарження в адміністративному порядку. Переваги досудового вирішення податкових спорів: швидке вирішення спорів; зменшення навантаження на судову систему; можливість уникнути додаткових витрат на судові процеси. Недоліки: можливий конфлікт інтересів, оскільки податкові органи можуть бути упередженими, а також брак гарантій повної об'єктивності та неупередженості.

Судове вирішення податкових спорів дозволяє залучати експертів, подавати додаткові докази та аргументи, які підвищують об'єктивність та справедливість розгляду справи. Судове вирішення передбачає такі етапи: подання адміністративного позову; розгляд справи в суді першої інстанції; апеляційне та касаційне оскарження. Переваги судового вирішення податкових спорів: а) незалежність та неупередженість суду; б) можливість застосування принципу змагальності, коли обидві сторони можуть представити свої аргументи; в) можливість апеляції та касації для перегляду рішень.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано розв'язання наукової проблеми, що полягає у розробці наукової концепції системності податкового законодавства, формуванні та деталізації системності податково-правових норм і системності податкових законодавчих норм, їх взаємодія з іншим законодавством. В результаті сформульовано такі висновки і пропозиції:

1. Структурування системної правової конструкції передбачає такі умови: а) визначення базового елементу – правової норми; б) з'ясування підстав диференціації елементів (предмет та метод правового регулювання); в) умови, на яких однорідні правові норми об'єднуються у відносно сталі узагальнюючі конструкції; г) підстави, якими обумовлюються межі інституту, підгалузі, галузі. Тут важливо виходити

із певної ієрархії рівнів структурування такої системи. Побудова системи права як узгодженої конструкції декількох рівнів передбачає таке: система права – публічне та приватне право – окремі публічно-правові та приватноправові галузі – підгалузі окремих правових галузей – інститути окремих галузей – правова норма.

2. Фінансово-правове регулювання охоплює всі стадії руху коштів держави та територіальних громад. Воно включає діяльність усіх учасників фінансово-правових відносин з моменту упорядкування їх поведінки щодо формування централізованих грошових фондів до моменту витрачання цих коштів. Саме така динаміка і забезпечує кругообіг публічних грошових коштів і доцільність застосування при цьому фінансово-правового методу. У межах предмета фінансово-правового регулювання першорядне податково-правове. Тож предмет податкового права пов'язується лише з упорядкуванням відносин щодо регулювання руху коштів до публічних централізованих фондів.

3. Спільність методів публічно-правового регулювання гарантує єдині вихідні засади упорядкування відносин імперативними засобами. Саме це лежить в основі упорядкування відносин між податковим правом та іншими публічно-правовими галузями (адміністративне право, кримінальне право тощо). Тобто, єдність правового впливу в цих умовах гарантована єдиним методом імперативного регулювання. Водночас використання методу влади та підпорядкування податковим правом не означає неперекорної лінії щодо існування податкових відносин та приватноправових відносин на межі з ними. Це не виключає того, що податкове право може оперувати окремими поняттями, які характерні для приватноправових відносин (зобов'язання, договір, застава і т. д.), надавати в окремих випадках платникам право вибору.

4. Через бюджетно-податкове регулювання держава має забезпечити однакові умови фінансування найбільш важливих потреб громадянам України незалежно від місця їх проживання. А за рахунок місцевих податків та зборів як раз і формується фінансова спроможність на місцях, впливати на яку й зобов'язані органи місцевого самоврядування. Звісно, державні гарантії такого роду забезпечуються переважно за рахунок загальнодержавних податків та зборів, які спрямовуються до місцевих бюджетів (податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб і т. д.). Але подібна конструкція регулювання справляння місцевих податків та зборів, що їх узгоджує та забезпечує сумісна реалізація компетенції державних органів та органів місцевого самоврядування, додає певної оперативної самостійності останнім при регулюванні податкових відносин.

5. Податкова система як сукупність платежів, які віднесено до

податків, зборів тощо, передбачає об'єднання низки форм надходжень до доходних частин бюджетів, які мають податкову природу. Подібний аспект передбачає врахування декількох специфічних моментів щодо реалізації системності в цих умовах:

а) принципове значення має розмежування у податковій системі платежів на податки-збори-ренти;

б) системністю характеризується і сама конструкція податку як сукупності елементів. Традиційно до таких елементів належать платник, об'єкт, база, ставка тощо. Принциповим є виділення такої сукупності елементів у режимі вичерпного переліку. Тобто, це означає, що відсутність хоча б одного із таких елементів руйнує закінчену системну конструкцію податку чи збору. Наслідком цього є неможливість виконання податкового обов'язку і неможливість застосування штрафних санкцій до платника податку, який не виконає обов'язок щодо нього;

в) системність притаманна і формуванню конструкції податкового обов'язку. Податковий обов'язок – це обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/ або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені Податковим кодексом України. Тобто, конституційний припис, на підставі якого встановлюється імперативна вимога кожного сплачувати податки і збори, декларувати це, податковим законодавством деталізується більш чітко, і системна конструкція податкового обов'язку вже виступає поєднанням трьох складових з податкового обліку, сплати податків та зборів та податкової звітності.

6. Системність в сенсі правового регулювання характеризує певне різноманіття, сукупність інструментів, що використовуються виключно у межах єдиного галузевого утворення. Комплексність же правового регулювання не лише допускає, але й обумовлює одночасне застосування різних за характером методів (диспозитивних та імперативних) щодо відносин, які не характеризуються чіткою єдністю у визначенні правової форми. Податково-правові відносини не можуть характеризуватись такими критеріями комплексності. Саме тому системність дійсно є визначальною ознакою характеристики їх природи, тоді як критерій комплексності треба застосовувати дуже обережно з відповідною аргументацією та розмежуванням явищ.

7. Склад основних інститутів Загальної частини підгалузі податкового права має відбивати доктринальні положення у податковому регулюванні. У найбільш узагальненому вигляді йдеться про декілька складних податково-правових інститутів. Принциповий підхід до структурування складного інституту передбачає те, що до нього включаються прості, однорідні інститути, які переслідують більш вузько визначену мету в регулюванні, ніж у межах складного інституту. Тож у

податковому регулюванні слід виділити декілька складних інститутів: податку; податкового обов'язку; податкової відповідальності; податкових процедур.

8. Побудова ефективної узгодженої системи законодавства передбачає декілька обов'язкових умов: а) додержання чіткості нормотворчих процедур; б) додержання виваженої ієрархії відповідно до юридичної сили актів, що складають відповідну систему; в) узгодженість предметного регулювання та методів, які для цього використовуються при регулюванні актами, що знаходяться на нижчих щаблях ієрархії виключно при умові делегування їм цього актами, що знаходяться в ієрархії вище; г) організації системного узгодження актів при виключенні підстав колізій як між актами, що знаходяться на різних рівнях побудови системи законодавства, так і однорівневими актами.

9. Системна цілісність має складатися із таких елементів, які відповідають сталим властивостям, що характеризують єдність систем на відносно тривалій період часу. Критерій стабільності характеризує при цьому не лише загальні засади правового регулювання, але і принципові аспекти нормозастосування, вирішення спірних відносин. Стосовно вихідних засад правового регулювання яскравим прикладом є наявність принципу стабільності серед системи принципів оподаткування.

10. Системність, набуваючи стабільного характеру, обумовлює застосування правових принципів в об'єднаному режимі, який забезпечує спільний вплив на відповідні явища. Саме тому кожен окремий принцип оподаткування не можна аналізувати відокремлено від інших принципів, які формують всю систему. Принцип стабільності не можна розглядати окремо від принципу загальності оподаткування чи фіскальної достатності. Система принципів як основних засад правового регулювання являє собою об'єднану, взаємопов'язану сукупність вимог до всіх учасників податкових відносин. Враховуючи їх, має будувати свою діяльність законотворчий орган, реалізовувати повноваження контролюючий орган, виконувати обов'язки та реалізовувати права платники податків.

11. Сфера податково-правового регулювання охоплює не лише відносини щодо встановлення податків та зборів, а й певні процедурні відносини щодо введення останніх. Установлення податків та зборів відбувається шляхом прийняття та набуття чинності певного законодавчого акта, але введення потребує деталізації або забезпечення такого припису і іншими актами. Стягнення ж передбачає вже застосування примусу, є наслідком протиправної поведінки платника, тоді як зміст справляння обумовлює виділення відносин щодо повного та своєчасного виконання податкового обов'язку. Безумовно, якщо у режимі

справляння податків та зборів платник допускає порушення податкового законодавства, виникають підстави застосування режиму стягнення як безпосередньо податків, так і відповідних сум донарахування, штрафів.

12. Щодо комплексних конструкцій, які стосуються податкових відносин, можна говорити при поєднанні податкових та адміністративних правових норм. Може йтися про формування комплексних податково-адміністративних конструкцій регулювання процедур адміністрування податків та зборів, особливостей реалізації засобів податкового контролю, адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства і т. д.

13. Податково-конституційне регулювання включає в себе систему правових норм, що забезпечують баланс між інтересами держави та платників податків. Сучасне податкове право, ґрунтуючись на принципах конституційного регулювання, формує основи для стабільного розвитку економіки, забезпечення соціальної справедливості та захисту прав людини. Принципи податково-конституційного регулювання є основними правилами, що формують основу для побудови податкової системи держави. Вони визначають правовий підхід до встановлення, справляння та контролю за податками.

14. Конституція України як основний закон держави визначає основні права та обов'язки громадян, включаючи їх податкові зобов'язання. Вона закладає правові засади функціонування податкової системи, визначає взаємодію платників податків з державою та гарантує дотримання їхніх прав. Податкове законодавство, що базується на конституційних принципах, має на меті забезпечити баланс між інтересами держави щодо наповнення бюджету і правами платників податків.

15. Податкове регулювання відповідно до ст. 1 Податкового кодексу України стосується і відносин адміністрування податків та зборів. Фактично, йдеться про сукупність процедур, які стосуються справляння податків та зборів, узгодження позицій суб'єктів, які беруть в цьому участь. Принципово процедурне регулювання в цих умовах має диференціюватися на два блоки. По-перше, це процедури реалізації податкового обов'язку безпосередньо платником податків у межах чіткого додержання норм податкового законодавства. По-друге, це процедури узгодження позицій платника податку та контролюючого органу, процедури адміністративного оскарження рішень контролюючих органів. Принциповою ознакою віднесення таких процедур до податкових є те, що вони відбуваються за участю суб'єктів, які традиційно входять до складу суб'єктів податкових правовідносин, на відміну від процедур судового вирішення податкових спорів.

16. Сплата податку передбачає надходження коштів від нього до доходних частин відповідних бюджетів, що є вже предметом бюджетно-правового регулювання. Тобто, йдеться про межу комплексного регулювання засобами бюджетного та податкового упорядкування поведінки учасників відносин. За природою і бюджетне, і податкове регулювання однотипні, мають фінансово-правову природу, використовують однотипні методи регулювання. Але ототожнювати їх не можна, бо за цілою низкою підстав (мета та предмет регулювання, суб'єктний склад, особливості процедурного забезпечення реалізації приписів законодавчих норм, станом законодавства і т. д.) вони не збігаються. Саме тому цілком логічно, що зміни податкового регулювання породжують відповідні наслідки щодо регулювання бюджетних відносин. Оцінюючи подібну ситуацію, треба не лише збалансувати раціональні засоби комплексного податково-бюджетного впливу, але й враховувати суспільні наслідки цього.

17. Сутність податково-грошового регулювання полягає у встановленні та реалізації механізмів, за допомогою яких держава забезпечує ефективне формування, розподіл та використання фінансових ресурсів для досягнення соціально-економічних цілей. Податково-грошове регулювання відносин щодо справляння податків та зборів є одним із ключових інструментів державного впливу на економічні процеси, що охоплює широкий спектр заходів, пов'язаних із встановленням, адмініструванням та контролем за податковими зобов'язаннями платників податків. В Україні податково-грошове регулювання зазнає значних змін у зв'язку з проведенням податкових реформ та інтеграцією країни в європейський простір. Основними напрямками реформ є спрощення податкового адміністрування, боротьба з ухиленням від сплати податків та гармонізація українського податкового законодавства з європейським.

18. Податкове і грошово-кредитне регулювання є взаємопов'язаними елементами економічної політики, що взаємно впливають один на одного. Зменшення податкового навантаження може стимулювати економічне зростання, що в свою чергу вплине на грошово-кредитну політику. Саме тому поняття податково-грошового регулювання доцільно тлумачити як комплекс правових, економічних та адміністративних заходів, що застосовуються державою для впорядкування процесів справляння податків і зборів, управління грошовими потоками, а також забезпечення належного виконання податкових обов'язків суб'єктами господарювання та фізичними особами.

19. Основні функції податково-митного регулювання: 1. Фіскальна

– забезпечення наповнення державного бюджету за рахунок збору податків та митних платежів. Це ключова функція, яка забезпечує фінансування державних програм та соціальних витрат. 2. Регулююча – вплив на економічні процеси через систему податкових та митних пільг, ставок, квот та інших інструментів. Це включає стимулювання розвитку певних галузей, регіонів або видів діяльності. 3. Контрольна – забезпечення дотримання податкового та митного законодавства шляхом проведення перевірок, аудитів та інших контрольних заходів. Це включає виявлення і припинення порушень та ухилення від сплати податків. 4. Стимулююча – заохочення платників податків до сумлінної сплати податків та митних платежів через надання пільг, бонусів та інших заохочувальних заходів. 5. Захисна функція – захист національних економічних інтересів через застосування митних тарифів, квот та інших заходів, спрямованих на підтримку внутрішнього виробника та обмеження імпорту.

20. Законодавче регулювання поведінки учасників податкових правовідносин при справлянні податкового обов'язку передбачає, що такий обов'язок буде виконуватись своєчасно і у повному обсязі. Але унеможливити ситуації, у яких такий податковий обов'язок не буде виконано, навряд чи реально. Адже це може статися як через неправомірну поведінку платника, так і внаслідок дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, які порушують норми податкового законодавства. Вочевидь, деталізація цих обставин уже буде вирішуватися під час спору в суді, але загальні вихідні засади розуміння, чи сталося правопорушення, які наслідки цього і, відповідно, до кого мають застосовуватись санкції, є принциповим моментом щодо настання несприятливих наслідків стосовно учасника податкових відносин.

21. Зміст предмета правопорушення пов'язується із двома обставинами. По-перше, це сукупність податків, зборів (обов'язкових платежів), що об'єднані у податкову систему України. По-друге, принципове значення у цій ситуації набуває і тип платежу: податок, збір, мито, рентна плата тощо. Правова природа, характер платежу має узгоджуватись з його назвою, а це безпосередньо породжує відповідні правові наслідки. По-третє, безпосередній вплив на з'ясування характеру предмета правопорушення має додержання процедури введення відповідного платежу. Зрозуміло, що її порушення фактично унеможлиблює виникнення податкового обов'язку. Відповідні несприятливі наслідки щодо оцінки поведінки платника мають пов'язуватись виключно з порушенням норм законодавства щодо несплати, неповної сплати, сплати з порушенням термінів справляння відносно тих платежів, які запроваджено з додержанням відповідної

процедури.

22. Наслідок правопорушення має набувати вигляду фактичного ненадходження коштів до бюджету та виражати причинний зв'язок між діянням і наслідком. Така обставина принципово важлива, бо наслідок (ненадходження коштів до бюджету) може і не пов'язуватись з діями або бездіяльністю платника. Подібні наслідки можуть виникати як протиправні діяння контролюючих органів, і у режимі апеляційного адміністративного оскарження або судового вирішення податкового спору з'ясується, що поведінка платника будувалася відповідно до норм чинного законодавства, але це призвело до ненадходження коштів до бюджету. Крім того, не можна виключати і дії третіх осіб, які опосередковують рух грошових коштів від платника до бюджету. Безпосередньо платник передає гроші до відповідної банківської установи, яка зараховує їх на казначейський рахунок державного або місцевого бюджету. Бувають приклади, коли несплата в повному обсязі або несвоєчасна сплата податку платниками була пов'язана саме з діями з боку таких посередників.

23. Процес узгодження податкового та міжнародного законодавства передбачає декілька аспектів та напрямків:

а) досягнення балансу податкових інструментів, що існують як складові податкової системи та складові податкових систем держав Євросоюзу;

б) усунення розбіжностей у виконанні податкового обов'язку громадян України та іноземців за межами власних справ;

в) узгодження національних актів податкового законодавства та міжнародних договорів;

г) з'ясування підстав доцільності чи недоцільності існування міжнародного податкового права як окремої сукупності інструментів впливу на поведінку учасників відносин.

24. Особливість правового впливу міжнародних договорів у регулюванні податкових відносин обумовлюється декількома моментами. Перший момент: включення їх у систему джерел, що здійснюють правове регулювання, передбачає два етапи: 1) йдеться про укладання такого договору між країнами; 2) відповідна легалізація вже укладеного договору, надання Верховною Радою України згоди на його застосування. Другий момент: після отримання такої згоди для застосування норм міжнародного договору не потрібно жодних інших додаткових умов. Таким чином, реалізується санкціонування державою припису міжнародного договору. Набуття чинності ним не потребує додаткових внутрішньодержавних актів. З огляду на це постає така ситуація: Верховна Рада України, яка не бере участь у підготовці та

розробленні такого договору, не просто формально легалізує його зміст, а надає йому характер загальнообов'язковості. При цьому ця обов'язковість ставить такий договір вище національного законодавства, над законом. Третій: якщо положення міжнародного договору суперечить нормі національного податкового закону, перевага віддається першому.

25. Податковим відносинам притаманне складне коло учасників. Традиційне розмежування суб'єктів податкових правовідносин на владні та зобов'язані не виключає складної ієрархії в середині кожного підвиду. В узагальненому вигляді і приватноправове, і публічно-правове регулювання використовує однакові підходи до структурування системи учасників відносин, що є предметом відповідної правової галузі. Йдеться про дві сторони правовідносин, які протистоять одна одній в умовах упорядкування їх поведінки. Особливість представників владних суб'єктів обумовлює врахування декількох принципових аспектів. По-перше, в системі владних суб'єктів податкових правовідносин виділяються такі учасники відносин оподаткування, які є отримувачами коштів від сплати податків та зборів (держава та територіальні громади). По-друге, важливе місце в цій підсистемі суб'єктів належить учасникам, котрі фактично організують регулювання податкових відносин (Верховна Рада України та місцеві ради). По-третє, до групи суб'єктів владних повноважень належать також державні органи, що деталізують, уточнюють, уповноважуються вище зазначеними суб'єктами на деталізацію правових форм регулювання податкових відносин (Кабінет Міністрів України, Президент України тощо). По-четверте, безпосередні функції організації та контролю з боку публічної влади здійснюють спеціально уповноважені контролюючі органи (податкові, митні органи тощо).

26. Ненадходження очікуваних коштів від сплати податків та зборів до бюджету може бути пов'язана з трьома обставинами: а) реалізація податкового планування, коли платник, використовуючи наявні в чинному податковому законодавстві норми, об'єктивно зменшує суму коштів, яку він має перерахувати як податок чи збір; б) ненадходження коштів від сплати податку чи збору, яке ще не має однозначного характеру правопорушення, що передбачає застосування засобу забезпечення виконання податкового обов'язку (податкова застава, пеня і т. д.); в) застосування штрафу як санкції за наслідками скоєння податкового правопорушення.

27. У публічних податкових відносинах не має підстав застосовувати санкції приватноправового характеру. Сама санкція може виступати не як однорідна конструкція, а являти собою певну системну

категорію. Так, при розв'язанні спору між платником та контролюючим органом виникають підстави щодо вимоги стягнути з держави Україна (в особі Державної казначейської служби України) грошові збитки, яких зазнав платник внаслідок дій контролюючих органів. Розмір таких збитків може включати інфляційні втрати та відсоток річних. Підставою прийняття рішення щодо виникнення у казначейства обов'язку сплатити ці кошти є тривале невиконання боржником (Казначейством) рішення суду. Саме ця заборгованість, затримка в її погашенні і розглядається як підстава, яка заподіяла грошову шкоду.

28. Податкову відповідальність слід розглядати не лише як одну із стадій податкового обов'язку (сплату податків та зборів), а як цілісну конструкцію податкового обов'язку (облік-сплата-звітність). Помилково пов'язувати податкову відповідальність з оцінкою поведінки виключно зобов'язаних осіб – платників. У податкових відносинах беруть участь також і суб'єкти владних повноважень – контролюючі органи. Тож системний погляд на конструкцію податкової відповідальності передбачає оцінку поведінки як зобов'язаних осіб (платників податків і зборів і т. д.), так і суб'єктів владних повноважень.

29. У таких інститутах, як охорона праці, дисципліна праці, нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю перевага надається імперативному методу. Поєднання імперативного та диспозитивного методу у режимі трудового регулювання не перешкоджає віднайти відповідні форми правового упорядкування відносин у поєднанні з імперативними методами податкового права. Важливо в цій ситуації визначити ту лінію, до якої принципове значення належить трудовим засобам впливу, і від якої безумовна перевага віддається методам податкового права. При допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору можуть збігатися суб'єкт відповідальності та вид правопорушення. Тобто, адміністративно-правове регулювання суб'єктами адміністративної відповідальності встановлювало лише спеціального суб'єкта – посадових осіб юридичних осіб. Це забезпечувало комплексний характер впливу і стосовно самого роботодавця, і тих учасників відносин, які формують та приймають рішення від його імені. Розмежування статусу фізичної особи та фізичної особи-підприємця свідчить про те, що в обох випадках каральна мета відповідальності реалізується стосовно фізичної особи. Причому в таких умовах при здійсненні господарської діяльності ця особа отримує додатковий правовий статус.

30. У податкових правовідносинах роботодавець виступає особою, що зобов'язана нараховувати, утримувати та сплачувати (перераховувати) до бюджету податки з доходів у вигляді заробітної

плати. Роботодавцем вважається юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ чи її представництво) або самозайнята особа, яка використовує найману працю фізичних осіб на підставі укладених трудових договорів (контрактів) та несе обов'язки із сплати їм заробітної плати, а також нарахування, утримання та сплати податку на доходи фізичних осіб до бюджету, нарахувань на фонд оплати праці, інші обов'язки, передбачені законами.

31. Слід вказати на певну проблемність щодо використання терміна «адміністрування». Відповідно до Податкового кодексу України адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом. Але такий підхід законодавця зводить конструкцію адміністрування практично лише до процедурного забезпечення діяльності контролюючих органів. Водночас відносини адміністрування навряд чи логічно розглядати як односуб'єктні, здійснення будь-яких дій контролюючих органів має відбуватись і стосовно процедурних умов реагування на це зобов'язаних суб'єктів. Тобто, процедури адміністрування мають деталізувати процедурні права та обов'язки всіх учасників податкових відносин. Непослідовним виглядає визначення адміністрування через «сукупність рішень та процедур контролюючих органів». Фактично, йдеться про одне і теж, бо рішення контролюючого органу відбувається як наслідок відповідної процедури. І наявність такого рішення породжує або нову процедуру, або деталізацію існуючої, її новий етап.

32. Дефініції податкового і адміністративного права є фундаментальними для розуміння співвідношення їх норм. Податкове право охоплює регулювання всіх аспектів податкових відносин, починаючи від визначення податків та зборів і закінчуючи процедурою їх стягнення. Адміністративне право визначає процедури, що забезпечують розгляд справ у сфері публічного права, зокрема податкових спорів. Кодекс адміністративного судочинства України як спеціалізований кодекс установлює механізм розгляду і вирішення адміністративних справ, зокрема й ті, що пов'язані з податками. Усе це забезпечує єдину процедуру для оскарження рішень органів податкового контролю та

захисту прав платників податків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИЙ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні результати дослідження.

Статті в наукових фахових виданнях

1. Деменко О. Є. Сучасний погляд на податкові спори як на предмет адміністративної юрисдикції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 332–335. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2023/79.pdf.
2. Деменко О. Є. Деякі питання податково-конституційного регулювання відносин щодо справляння податків та зборів. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 13 (27). С. 81–89. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/7626/7671>.
3. Деменко О. Є. Деякі питання узгодження норм податково-трудового законодавства в контексті публічного та приватного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 80. Ч. 1. С. 443–447. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297149/290072>.
4. Деменко О. Є. Обґрунтування системності співвідношення норм Податкового кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. *Юридичний науковий журнал*. 2023. № 11. С. 333–336. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=168>.
5. Деменко О. Є. Доктринальний погляд на засади фінансової безпеки держави щодо справляння податків та зборів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 99–104. URL: <https://chasopvs-ppp.dp.ua/index.php/chasopvs/issue/view/19>.
6. Деменко О. Є. Сучасний стан податково-адміністративного регулювання відносин щодо справляння податків та зборів. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. № 117. С. 45–51. URL: <https://easternlaw.com.ua/uk/arxiv-nomerov/zhurnal-sxidnovevropeiskogo-prava-117>.
7. Деменко О. Є. Актуальні питання податково-грошового регулювання відносин щодо справляння податків та зборів. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 14 (28). С. 65–75. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/view/199>.

8. Деменко О. Є. Особливості бюджетно-податкового регулювання при справлянні податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнного стану. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 6. С. 151–155. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/issue/view/20>.

9. Деменко О. Є. Особливості стягнень при порушенні податкового законодавства на межі цивільного та фінансового регулювання (на прикладі інфляційних втрат). *Юридичний вісник*. 2024. № 1. С. 69–76. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-1-2024.html>.

10. Деменко О. Є. Системність права та системність законодавства: податково-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 360–363. URL: <http://lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=170>.

11. Деменко О. Є. Застосування фінансових санкцій на межі податкового та трудового регулювання. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2024. Т. 35 (74). № 1. С. 72–77. URL: <https://juris.vernadskviournals.in.ua/35-74-1>.

12. Деменко О. Є. Нормативно-правовий порядок узгодження законодавчих норм на межі публічного та приватного регулювання (адміністративно-податково-фінансово-інформаційний аспекти). *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5 (33). С. 519–529. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/issue/view/234>.

13. Деменко О. Є. Пеня на межі приватного та публічного регулювання: податковий аспект зовнішньоекономічної діяльності. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 156-162. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=183>

14. Деменко О. Є. Сучасний погляд на податкові спори як предмет адміністративної юрисдикції. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Вип. № 3 (21). С. 607–615. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/219>.

15. Деменко О. Є. Значення та наслідки офіційних трансфертів для виконання податкового обов'язку. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 2. С. 60–64. URL: <http://piv.nuoua.od.ua/index.php/prikarpatskij-yuridichnij-visnik-2-2024>.

16. Деменко О. Є. Напрями та порядок узгодження матеріальних та процедурних норм фінансового права при упорядкуванні поведінки суб'єктів податкових відносин. *ACADEMIA*

POLONICA. 2024. № 2. Р. 137–143. URL: [PNAP_№2_2024_сайт.pdf](#).

17. Деменко О. Є. Регулювання особливостей податкових відносин в режимі банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 282–284. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=174>.

18. Деменко О. Є. Сучасна архітектура правової побудови системи понять та термінів податкового законодавства України. *Аналітичне порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 637–641. URL: <https://app-journal.in.ua/2024-3>.

19. Деменко О. Є. Порядок узгодження законодавчих норм фінансового та податкового права у межах публічно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. № 83. Ч. 2. С. 205–210. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/83-ch-2>.

20. Деменко О. Є. Стабільність системності: податково-правовий аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. № 102. С. 40–45. URL: <http://apdp.in.ua/index.php/vipusk-102.html>.

21. Деменко О. Є. До питання щодо змісту категорії системності в податковому регулюванні. *Приватне та публічне право*. 2024. № 2. С. 39–43. URL: <http://pp-law.in.ua/index.php/2-2024>.

22. Деменко О. Є. Предмет правового регулювання як підстава побудови системності в податковому праві. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 146–152. URL: <http://kvivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kvivchasprava/article/view/460>

23. Деменко О. Є. До питання щодо формування податкового глосарію. *Правова позиція*. 2024. № 2 (43). С. 102–105. URL: <http://kvivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kvivchasprava/article/view/460>

24. Деменко О. Є. Підстави формування податкового глосарію за рахунок термінів інших галузей законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 84(3). С. 66–70. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/08/84-part-3.pdf>.

Статті в періодичних наукових виданнях, які індексуються в наукометричних базах Web of Sciences та Scopus:

25. Demenko, O., Zaikina, H., Ripenko, A., Vitaliy, O., & Bilyk, V. Concept and essence of public railway transport of Ukraine as the object of financial and legal relations (Поняття та сутність залізничного транспорту загального користування України як об'єкта фінансово-

правових відносин) *Amazonia Investiga*. 2023. № 12(62), P. 205-212. *Web of Sciences*. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2291>.

26. Demenko, O., Zaikina, H., Saranov, S., Oksin, V., & Bilyk, V. Legal nature of the tasks and functions of the financial control of railway transport of Ukraine (Правова природа завдань та функцій фінансового контролю залізничного транспорту України) *Amazonia Investiga*. 2023. № 12(64). P. 263-268. *Web of Sciences*. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2368>.

27. Demenko, D., Povydysh, V., Truba, R., Skakun, I., & Hryha, M., (2023). Types of administrative and legal support for the State defense order in Ukraine (Форми адміністративно-правового забезпечення державного оборонного замовлення в Україні) *Amazonia Investiga*. 2023. № 12(66). P. 155-162. *Web of Sciences*. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/2427>.

28. Demenko, O.Ye., Yaroshenko, O.M., Lutsenko, O.Ye., Melnychuk, N.O., Zhygalkin, I.P. Payment for Non-Standard Forms of Labor and their impact on the Economy and Social Status of Employees. *Theoretical and Practical Research in Economic Fields*. Winter 2023. Vol. XIV. Issue 2(28) P. 233-245. *SCOPUS*. URL: <https://journals.aserspublishing.eu/tpref/issue/view/255>.

29. Demenko, O.Ye. The impact of tax deductions on social security systems and the effectiveness of social protection mechanisms. *Revista De Derecho De La Seguridad Social, Laborum*. Trimestre 2024. Núm. 39:2. P. 179-193. *SCOPUS*. URL: <https://revista.laborum.es/index.php/revsegsoc>.

30. Drozd V, Hahach V, Demenko O, et al. (2024). Planning of the investigation of criminal offenses in the sphere of economic activities committed involving law enforcement officials: The Ukrainian perspective. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*. 2024. №8(13): 9071. P. 1-15. *SCOPUS*. URL: <https://svsystems.enpress-publisher.com/index.php/jipd/issue/view/405>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

31. Деменко О. Є. Відносини щодо справляння податків та зборів: податково-конституційний аспект. *Правові засади діяльності правоохоронних органів* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 листоп. 2023 р.). Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Харків: Друкарня Мадрид, 2023. Вип. 44. С. 33–37.

32. Деменко О. Є. Адміністративна відповідальність у сфері податкових правовідносин. *Юридична відповідальність військовослужбовців та працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану* : збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 26 січ. 2024 р.). Харків : Друкарня Мадрид, 2024. С. 36–39.

33. Деменко О. Є. Деякі питання системності податкового права. Фінансове регулювання зрушень у економіці України : збірник тез доповідей учасників VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Мукачево, 22 берез. 2024 р.). Мукачево : Вид-во МДУ, 2024. С. 145–148.

34. Деменко О. Є. Юридична відповідальність за податкові правопорушення. Сектор безпеки України: *Актуальні питання науки та практики*: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 28 берез. 2024 р.). Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Харків : Друкарня Мадрид, 2024. Вип. 47. С. 23–27

35. Деменко О. Є. Окремі питання механізму захисту прав платників податків. *Актуальні питання адміністративного права та адміністративного судочинства*: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 17 трав. 2024 р.). Серія «Сектор безпеки України». Харків : Друкарня Мадрид, 2024. Вип. 49. С. 16–25.

36. Деменко О. Є. Деякі питання стабільності системності у податковому праві. *XXXVII International scientific and practical conference «Modern Problems of Science and Technology: Prospects for Further Development»* (September 4-6, 2024). Bergen, Norway. International Scientific Unity, 2024. P. 92–94.

37. Деменко О.Є. Щодо справляння податків та зборів: податково-адміністративний аспект. *Новітні технології сучасного суспільства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 7-9 верес. 2024 р.). Advanced top technology: електрон. наук. журн. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2024. № 2. С. 21–22.

38. Деменко О. Є. Щодо предмета правового регулювання в податковому праві. *XXXVIII International scientific and practical conference «Development of Modern Science: State, Problems and Prospects»*. International Scientific Unity (Brno, Czech Republic,

September 11–13, 2024). 2024. P. 87–90.

39. Деменко О. Є. Деякі особливості бюджетно-податкового регулювання при справлянні податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнного стану. *Креативна трансформація та модернізація сучасного суспільства: матеріали науково-практичної конференції* (м. Харків, 17–19 верес. 2024 р.). *Креативний простір : електрон. наук. журн.* Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2024. № 21. С. 28–29.

40. Деменко О. Є. Упорядкування поведінки суб'єктів податкових відносин. *Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 19–20 верес. 2024 р.). Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 75–77.

АНОТАЦІЯ

Деменко О. Є. Системність законодавчого регулювання відносин щодо справляння податків та зборів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2025.

У роботі здійснено системний аналіз пов'язаності й обумовленості складових системи податкового права та системи податкового законодавства. При з'ясуванні характеристики і природи цих явищ виходили з того, що структурування системної правової конструкції передбачає додержання декількох умов: а) визначення базового елементу – правової норми; б) з'ясування підстав диференціації елементів (предмет та метод правового регулювання); в) умови, на яких однорідні правові норми об'єднуються у відносно сталі узагальнюючі конструкції; г) підстави, якими обумовлюються межі інституту, підгалузі, галузі. Єдність методів публічно-правового регулювання гарантує єдині вихідні засади упорядкування відносин імперативними засобами. Саме це лежить в основі упорядкування відносин між податковим правом та іншими публічно-правовими галузями (адміністративне право, кримінальне право тощо).

Акцентовано на аналізі міжгалузевої комплексності при регулюванні відносин оподаткування. У цьому контексті треба мати на увазі, що вона може існувати виключно на базі однотипного,

імперативного методу регулювання. Так, щодо комплексних конструкцій стосовно податкових відносин можна говорити при поєднанні податкових та адміністративних правових норм. Принципи податково-конституційного регулювання є основними правилами, які формують основу для побудови податкової системи держави. Вони визначають правовий підхід до встановлення, справляння та контролю за податками.

Процес узгодження податкового та міжнародного законодавства передбачає декілька аспектів: а) досягнення балансу податкових інструментів, які існують як складові податкової системи та складові податкових систем держав Євросоюзу; б) усунення розбіжностей у виконанні податкового обов'язку громадян України та іноземців за межами власних справ; в) узгодження національних актів податкового законодавства та міжнародних договорів; г) з'ясування підстав доцільності чи недоцільності існування міжнародного податкового права як окремої сукупності інструментів впливу на поведінку учасників відносин.

В основі ефективного впливу на окремих різновид специфічних суспільних відносин є поєднання галузевих засобів упорядкування поведінки суб'єктів правовідносин. Відповідні галузеві інструменти та особливості надають цьому специфічних акцентів, які впливають на режим реалізації галузевих приписів. Саме тому є підстави узагальненого, спільного погляду на близькість, але не поєднання цивільно-правового та податково-правового регулювання. Завдяки такому підходу можна досягти найбільш точного й адекватного віднайдення правових форм організації складних засобів регулювання на межі публічного та приватного права.

Податкове право існує не відокремлено, а в системі права загалом. Про це свідчить і цілісна система міжгалузевих зв'язків. У цьому сенсі характер цих зв'язків дозволяє виокремити декілька складових: а) зв'язки між податковим правом та іншим інститутом і підгалузями фінансового права; б) зв'язки між податковим правом та іншими публічно-правовими галузями (конституційним, кримінальним, адміністративним правом тощо), зв'язки між податковим правом та приватноправовими галузями (цивільним правом і т. д.).

Ключові слова: системність у податковому регулюванні, система, податкові процедури, податковий обов'язок, податкове законодавство, податковий спір, система податкового права, система податкового законодавства, податкове регулювання, податкові відносини, бюджетні доходи, предмет податкового регулювання, метод податкового регулювання.

SUMMARY

Demenko O. Ye. The system of legislative regulation of relations regarding the payment of taxes and fees. – *Professional scientific paper as manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Legal Sciences, specialty 12.00.07 – «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2025.

The thesis provides a systematic analysis of the connection and conditioning of the components of the system of tax law and the system of tax legislation. When elucidating the characteristics and nature of these phenomena, it was assumed that the structuring of the systemic legal construction involves compliance with several conditions: a) definition of the basic element – a legal norm; b) elucidation of the grounds for differentiation of elements (subject and method of legal regulation); c) conditions under which homogeneous legal norms are combined into relatively stable generalizing constructions; d) the grounds, based on which the boundaries of the institute, sub-sector, industry are defined. The unity of methods of public and legal regulation guarantees uniform starting principles for regulating relations by imperative means. This is the basis of the regulation of relations between tax law and other public law branches (administrative law, criminal law, etc.). That is, the unity of legal influence in these conditions is guaranteed by a single method of imperative regulation.

Special emphasis is placed on the analysis of cross-industry complexity in the regulation of taxation relations. In this situation, it should be kept in mind that it can exist exclusively on the basis of a uniform, imperative method of regulation. Yes, with regard to complex constructions related to tax relations, it is possible to speak of a combination of tax and administrative and legal norms. It can be about the formation of complex tax-administrative structures for the regulation of tax and fee administration procedures, features of the implementation of tax control tools, administrative responsibility for violations of tax legislation, etc.

The process of harmonization of tax and international legislation involves several aspects and directions: a) achieving a balance of tax instruments that exist as components of the tax system and components of the tax systems of the European Union states; b) elimination of discrepancies in the fulfilment of tax obligations of citizens of Ukraine and foreigners outside their own affairs; c) coordination of national acts of tax legislation and international treaties; d) elucidation of the reasons for the expediency or impracticality of the existence of international tax law as a separate set of tools

for influencing the behaviour of the participants in relations.

The basis of effective influence on a separate type of specific social relations is a combination of industry means of regulating the behaviour of the subjects of legal relations. Relevant industry tools and features give it specific accents that influence the mode of implementation of industry prescriptions. That is why there are grounds for a generalized, common view on the unity, but not the confusion, of civil and law, tax and law regulation. Thanks to this approach, it is possible to achieve the most accurate and adequate finding of legal forms of organization of complex means of regulation on the border of public and private law.

Tax law does not exist separately, but in the legal system as a whole. This is also evidenced by the integrated system of inter-branch connections. In this sense, the nature of these obligations allows us to single out several components: a) connections between tax law and other institutions and sub-branches of financial law; b) connections between tax law and other public legal fields (constitutional, criminal, administrative law, etc.); c) connections between tax law and private legal fields (civil law, etc.).

Keywords: *systematicity in tax regulation, tax procedures, tax obligation, tax legislation, tax dispute, system of tax law, system of tax legislation, tax regulation, tax relations, budget revenues, subject of tax regulation, method of tax regulation.*